

HORVÁTH ATTILA*

Csak a változás állandó A 2020-as parlamenti választások Szlovákiában

2020. február 29-én nyolcadik alkalommal került sor parlamenti választásokra a rendszerváltás utáni független Szlovákia történetében. A választás abból a szempontból mérföldkőnek bizonyult, hogy nem kevesebb, mint 14 év után ez volt az első alkalom, amikor nem a Smer bizonyult a legtámogatottabb pártnak, így a 2006 óta két év megszakítással folyamatosan kormányzó párt ellenzékbe szorult. A győzelmet a hagyományos politikai címkékkel leírhatatlan Egyszerű Emberek és Független Személyiségek (OĽaNO) szerezte meg, amely a választásokat követően viszonylag rövid idő alatt megegyezett három koalíciós partnerével a közös kormányzásról. A választópolgárok jelentős hányada ezúttal is módosított korábbi pártpreferenciáján, és magyar szemmel fájó pontnak minősíthető, hogy három évtized után nem lesz magyar (illetve részben magyar) párt a pozsonyi parlamentben.

Írásomban elsőként a választások politikai hátterét és előzményeit mutatom be, előtérbe helyezve a 2016–2020-as ciklus legfontosabb politikai fejleményeit, amelyek közül kiemelkedik az egész politikai rendszert megrázó 2018. februári újságírógyilkosság. Ezt követően a választási rendszer felvázolására kerül sor, figyelmet szentelve annak a kérdésnek is, hogy a választási rendszer mennyiben volt kihatással a pártok eredményeire. A harmadik pontban egyrészt a választás kimenetelét járom körül a szlovák pártrendszer fejlődése szempontjából, majd az egyes pártok szereplését is értékelem,

* A szerző a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Államtudományi és Nemzetközi Tanulmányok Karának adjunktusa, a Mádl Ferenc Összehasonlító Jogi Intézet kutatója. E-mail: horvathattila@uni-nke.hu

rámutatva az OĽaNO előretörésének okaira, valamint a magyar pártok kudarcának körülményeire is. Végezetül arra is kitérek, hogy a választásokat követően viszonylag gyorsan megalakuló négypárti koalíció milyen kihívásokkal szembesülhet.

1. A 2020-as választások előzménye és politikai háttere

Noha a 2016-as választás – egymás után negyedik alkalommal – a Smer győzelmét hozta, Robert Fico ezúttal már csak egy négypárti koalíció élén tudta megőrizni a kormányfői pozícióját. A kabinet eredetileg a Smer, a Szlovák Nemzeti Párt (SNS), a Most–Híd, valamint a Háló (Siet') koalíciójaként jött létre, azonban a Ficóval való szövetség olyan mértékben megosztotta a Siet'-et, hogy a párt a koalíciókötést követően nyomban bomlásnak indult, és néhány hónap alatt a kezdeti tíz helyett mindössze két képviselője maradt a parlamentben.¹ Mindez azzal a következménnyel járt, hogy augusztusban a másik három kormánypárt egy új koalíciós megállapodást kötött, és szeptembertől a Siet' egyetlen minisztere, valamint a párt államtitkárai távoztak a kormányból.² Ilyen körülmények között – mintegy három és fél hónappal a kormány megalakulása után, 2016. július 1-től – Szlovákia vette át a soros elnökséget az Európai Unió Tanácsában. A felemás mérlegű elnökség a Brexit-népszavazás utáni sokk és az eszkalálódó migrációs válság jegyében telt el.³

2017 augusztusában – kisebb kormányválságot okozva – az SNS felvetette a koalícióból való kilépés lehetőségét, azonban a koalíciós szerződés újratárgyalása nyomán nem alakult ki komolyabb krízis.⁴ A belpolitikai színteret több alkalommal is a kormány és Andrej Kiska

¹ Baboš, Pavol – Malová, Darina: Slovakia. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 2017, Vol. 56, 240.

² Hárompártivá zsugorodott a koalíció, *Új Szó Online*, 2016. augusztus 19., <https://ujso.com/kozelet/harompartiva-zsugorodott-a-koalicio> (letöltés ideje: 2020. április 15.)

³ A szlovák elnökség értékelésére lásd: Bilčík, Vladimír: The Slovak EU Council Presidency: In Defence of Post-Brexit EU. *Journal of Common Market Studies*, Volume 55, Issue S1, 2017. 64–72.

⁴ Baboš, Pavol – Malová, Darina: Slovakia: Political development and data for 2017. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 2018, Vol. 57, 259.

köztársasági elnök közötti konfliktusok uralták. Az államfő több alkalommal nyíltan bírálta a kormányt a korrupciós ügyei, valamint az egészségügy és az oktatás elhanyagolása miatt; ezen felül pedig megtagadta egyes alkotmánybírók kinevezését, főként a Smerhez való kötődésük miatt.⁵ A kormány pedig a kormányrepülőgép jogosulatlan használatával, valamint az elnökválasztási kampány pénzügyi szabálytalanságaival vádolta Kiskát.

A ciklus vitathatatlanul legnagyobb hatású eseménye a 2018. februári Kuciak-gyilkosság volt. Az oknyomozó újságíró és menyasszonya megölése példátlan közfelháborodást keltett az országban, és mivel rövidesen egyes vezető Smer-politikusok közvetett érintettsége is felmerült, a tiltakozás erős Fico- és Smer-ellenes felhangot kapott, ráadásul Kiska is nyíltan a kormányellenes tüntetők oldalán szállt be a konfliktusba. 2018. március 15-én – Szlovákia történetében először – lemondott a kormányfő, majd Peter Pellegrini vette át a miniszterelnöki posztot, és ugyan a koalíció nem bomlott fel, azonban számos személycserére került sor a kabinetben.

A 2016–2020-as ciklus során nem kevesebb, mint négy országos választásra is sor került, és mindegyik a Smer markáns gyengülését mutatta. Elsőként a 2017. novemberi megyei (kerületi) választásokat kell megemlíteni, amelyen a legnagyobb kormánypárt a hat megyei elnöki posztból csak kettőt tudott megtartani, és a megyei képviselői helyeinek mintegy felét is elvesztette, miközben a jobboldali ellenzéki összefogás jelentősen erősödött.⁶ Az egy évvel későbbi, 2018 novemberében rendezett helyhatósági választások a független jelöltek előretörését hozták; és bár a pártok közül a Smer szerezte meg a legtöbb polgármesteri és képviselői posztot, a polgármesteri helyei mintegy egyharmadát így is elvesztette, és a nyolcból egyetlen kerületi székhelyen sem tudott győzni.⁷ A következő megmérettetés a 2019. márciusi elnökválasztás volt, amelyen a Smer által támogatott független jelölt, Maroš Šefčovič, az Európai Bizottság korábbi alelnöke meglepően sima vereséget szenvedett a Progresszív Szlovákia (PS) nevű formáció színeiben induló Zuzana Čaputovával

⁵ Uo. 260.

⁶ A választások elemzésére l. Mózes Szabolcs: A meglepetések éjszakája – A 2017-es szlovákiai megyei választások. *Kisebbségi Szemle*, 2017/4. 49–68.

⁷ A választások elemzésére l. Rákóczi Krisztián: Szlovákiai önkormányzati választások. Taroltak a függetlenek, várakozáson felüli eredményt értek el a magyar indulók. *Kisebbségi Szemle*, 2018/4. 77–91.

szemben. A 2019 májusában rendezett – „szokásosan” nagyon alacsony részvételi aránnyal járó – európai parlamenti választások a PS és az Együtt (Spolu) szövetségének győzelmét hozták, a Smer pedig a második helyre szorult mindössze 15,7%-os eredménnyel.

Ami a közvéleménykutatások eredményeit illeti, a felmérések alapján a Smer a teljes ciklusban egészen az utolsó pillanatig a legerősebb párt volt, noha a népszerűsége a 2016. márciusi választások óta lényegében folyamatosan csökkent.⁸ A Kuciakgyilkosság a párt támogatottságát megközelítőleg 5-6 százalékponttal vetette vissza: a botrány előtti 25–27%-os népszerűség szinte nyomban 20–21%-ra esett, majd 2018 végétől már folyamatosan 20% alatt mérték a legnagyobb kormánypártot. Különösen érdekes, hogy még a moratórium⁹ előtti utolsó (2020. február közepén publikált) közvéleménykutatás is a Smer 1,4%-os előnyét mutatta az OĽaNO-val szemben, azonban a szűk két héttel későbbi – a moratórium miatt Csehországban közzétett – felmérés alapján az OĽaNO már 3,5%-kal megelőzte a Smer-t. Mindez tehát azt jelenti, hogy a közvéleménykutatásokat négy éven át folyamatosan vezető kormánypárt mindössze a választások előtt 8–10 nappal szorult a második helyre a választópolgárok pártpreferenciáját tekintve. Egyúttal arra is rá kell mutatni, hogy a Smer mögötti második párt kiléte többször változott a négy év alatt. A ciklus nagy részében a Szabadság és Szolidaritás (SaS) volt a legnépszerűbb ellenzéki erő, majd a 2019. márciusi elnökválasztás után a PS–Spolu szövetség vette át a vezető helyet a Smer kihívói körében. Ezt követően 2019 decemberében és 2020 januárjában a Kotlebaák – Mi Szlovákiánk Néppártot (ĽSNS) mérték a második helyre, és elsőként csak 2020. februárban jelentek meg olyan közvéleménykutatások, amelyek alapján már az OĽaNO volt a legerősebb párt az ellenzéki oldalon. Ezek az adatok kiválóan illusztrálják az erőviszonyok folyamatos változékonyosságát.

⁸ A ciklus közvélemény-kutatási eredményeinek összefoglalására lásd: https://en.wikipedia.org/wiki/Opinion_polling_for_the_2020_Slovak_parliamentary_election (letöltés ideje: 2020. április 17.)

⁹Szlovákiában a választások előtti utolsó 14 napban már nem lehet közvéleménykutatási eredményeket nyilvánosságra hozni (a választási kampányról szóló 181/2014. sz. törvény 17. § szerint).

2. A választási rendszer és a hatásai

Bár a jelenlegi választási rendszer csak a 2002-es választások előtt nyerte el mai formáját, a Nemzeti Tanács képviselőit a kezdetektől arányos-listás rendszerben választják meg. Szlovákia (például Hollandiához és Izraelhez hasonlóan) azon kevés országok közé tartozik, amelyekben nincsenek területi választókerületek, és így az egész ország egyetlen választókerületet alkot, vagyis mind a 150 mandátum országos szinten kerül kiosztásra.¹⁰ Ennek azért van jelentősége, mert minél nagyobb az adott választókerületben kiosztható mandátumok száma (vagyis az ún. körzeti magnitúdó), annál arányosabban lehet kiosztani a küszöböt átlépő pártok között a mandátumokat.¹¹ A szlovák megoldás tehát sokkal arányosabb mandátumkiosztást tesz lehetővé, mint például a lengyel vagy a cseh rendszer, ugyanis előbbiben 7–20 mandátumos, az utóbbiban pedig hozzávetőlegesen 5–25 mandátumos területi választókerületekre van felosztva az ország.

Ahogy szinte minden államban, úgy Szlovákiában is feltételhez van kötve a választásokon való indulás annak érdekében, hogy csak a kellően komoly pártok mérettethessék meg magukat. A pártok listaállítása 2006-tól kezdve nem ajánlásokhoz, hanem ún. választási kaucióhoz van kötve.¹² A jelenlegi 17 ezer euró (mintegy 6 millió Ft) kauciót a pártoknak a listájuk benyújtását megelőzően kell megfizetniük.¹³ Ez az összeg már önmagában is alkalmas lehet egyes marginális támogatottságú pártok „kiszűrésére”, azonban a szabályozásnak van egyfajta „szankciós” eleme is, ugyanis a törvény azt is kimondja, hogy a kaució csak azon pártoknak jár vissza,

¹⁰A választójog gyakorlásának feltételeiről szóló 180/2014. sz. törvény (a továbbiakban: Vjt.) 44. cikke alapján.

¹¹Lijphart, Arend: *The Political Consequences of Electoral Laws, 1945–85. The American Political Science Review*, Volume 84, Issue 2, 1990, 481–496.

¹²Megjegyzendő, hogy a 2006-os választásokat követően a szlovák alkotmánybíróság előtt megtámadták a választási kaució intézményét arra hivatkozva, hogy az sérti a (passzív) választójog egyenlőségét, azonban a testület elutasította a beadványt (lásd a szlovák alkotmánybíróság PL. ÚS 6/08-49 számú határozatát).

¹³Vjt. 50. cikk (4) bekezdés b) pont

amelyek az érvényes szavazatok legalább 2%-át megszerezték.¹⁴ Egyéb esetben a befizetett összeg az állami költségvetést gyarapítja.

A pártok által állított listák ún. flexibilis listának minősülnek, amely azt jelenti, hogy a választópolgárok alapvetően két módon szavazhatnak. Egyrészt megtehetik, hogy „csak” pártot választanak, viszont arra is van lehetőségük, hogy a választott párt listáján szereplő képviselőjelöltek közül legfeljebb négy nevet bekarikázzanak.¹⁵ Ez utóbbiak az ún. preferenciális szavazatok, amelyek jelentősége abban áll, hogy kihatással lehet a jelöltek végső sorrendjére. A rendszer rugalmassága abban rejlik, hogy a pártok ugyan az általuk meghatározott sorrendben teszik fel a jelöltjeiket a szavazólapra, azonban ha egy jelölt kellően sok preferenciális szavazatot kap, úgy „előre ugrik” a sorban, azaz végeredményben az adott párt szavazói „felülbírálnak” a párt által kialakított sorrendet.¹⁶ Ez a megoldás tehát nagyobb befolyást enged a választóknak, mint – például a Magyarországon is alkalmazott – kötött lista.

A parlamenti választásokon a küszöb főszabályként 5%, kettő vagy három párt közös indulása esetén 7%, míg négy vagy több párt választási koalíciója esetén 10%.¹⁷ Ezen küszöbök nemcsak abból a szempontból bírnak relevanciával, hogy értelemszerűen alaposan megszűrik a parlamenti képviselőhez jutó pártokat, hanem azért is fontosak, mert jelentősen befolyásolhatják a választások arányosságát. A küszöb alatti pártokra adott szavazatok ugyanis lényegében a parlamentbe bejutó pártok között kerülnek „újraosztásra”, növelve azok mandátumarányát – ennyiben tehát mégiscsak van valamiféle kihatásuk a választások végeredményére.¹⁸ Az „elveszett” (azaz a parlamentbe be nem jutó pártokra leadott) szavazatok aránya Szlovákiában hagyományosan nagy szokott lenni (többnyire bőven

¹⁴ Vjt. 50. cikk (9) bekezdés

¹⁵ Vjt. 58. cikk (4) bekezdés

¹⁶ Vjt. 68. cikk (5) bekezdés. A törvény ugyanakkor előírja, hogy a jelöltnek az adott pártra leadott preferenciális szavazatok legalább 3%-át meg kell szereznie ahhoz, hogy előre lépjen a listán. Amennyiben több jelölt is átlépte ezt a 3%-os küszöböt, úgy a begyűjtött preferenciális szavazatok száma alapján alakul ki a végső sorrend.

¹⁷ Vjt. 66. cikk (2) bekezdés

¹⁸ Így pl. a Smer 2012-ben – egy arányos rendszerben! – annak ellenére szerzett egyedül abszolút többséget a Nemzeti Tanácsban, hogy a szavazatoknak csak a 44,4%-át kapta meg. Mindez annak volt köszönhető, hogy a szavazatok közel 20%-a „elveszett”.

10% feletti).¹⁹ 2020-ban ez az érték viszont extrém magas, 28,4% volt (ebből a PS–Spolu kudarcá önmagában 6,96%-ot tett ki). A választópolgárok több mint negyede tehát olyan pártra adta le a voksát, amelyik végül nem jutott parlamenti képviselőhez. Amint az 1. sz. táblázat utolsó oszlopából kiderül, a parlamenti pártok jelentősen premizálva lettek a mandátumkiosztás során, hiszen hozzávetőlegesen 1,4-szer több mandátumhoz jutottak, mint amennyi a szavazatarányuk alapján járt volna nekik. Ugyanakkor az is egyértelműen kirajzolódik, hogy ez a „prémium” – a nagy körzeti magnitúdónak köszönhetően – pártonként szinte tökéletesen egyforma súlyú (1,38–1,42) volt.

3. A választás eredményei

A 2020. február 29-én rendezett választások fontosabb eredményeit az 1. táblázat foglalja össze. A részvételi arány 65,8% volt, amely jóval magasabb a 2006–2016-os adatoknál, azonban messze elmarad például az 1998-as 84,3%-tól. A következőkben a 2020-as választásokat előbb a szlovák pártrendszer fejlődése szempontjából elemzem, majd az egyes pártok eredményét veszem számba.

¹⁹ Horváth Attila: *Zárt vagy nyitott? A pártok versenyének struktúrája a visegrádi államokban (1990–2015)* (PhD értekezés). ELTE Politikatudományi Doktori Iskola, 2017.
<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/35174> (letöltés ideje: 2020. április 17.) 196–197.

	Szavazatarány			Mandátumok		Arányossági együttható
	2016	2020	Különbőség	száma	aránya	
Egyszerű Emberek és Független Személyiségek (OĽaNO)	11,03%	25,02%	+13,99%	53	35,33%	1,41
Irány–Szociáldemokrácia (Smer)	28,28%	18,29%	–9,99%	38	25,33%	1,38
Család vagyunk (SR)	6,63%	8,24%	+1,61%	17	11,33%	1,38
Kotlebák – Mi Szlovákiánk Néppárt (LSNS)	8,04%	7,97%	–0,07%	17	11,33%	1,42
Progresszív Szlovákia – Együtt (PS–Spolu)	—	6,96%	új párt	0	0,00%	—
Szabadság és Szolidaritás (SaS)	12,10%	6,22%	–5,88%	13	8,67%	1,39
Az Emberekért (Za Ľudí)	—	5,77%	új párt	12	8,00%	1,39
Kereszténydemokrata Mozgalom (KDH)	4,94%	4,65%	–0,29%	0	0,00%	—
Magyar Közösségi Összefogás (MKÖ)	4,05%	3,90%	–0,15%	0	0,00%	—
Szlovák Nemzeti Párt (SNS)	8,64%	3,16%	–5,48%	0	0,00%	—
Jó Választás (DV)	—	3,06%	új párt	0	0,00%	—
Haza (Vlasť)	—	2,93%	új párt	0	0,00%	—
Most–Híd	6,50%	2,05%	–4,45%	0	0,00%	—
egyéb pártok	9,79%	28,40%	+18,61%	0	0,00%	—

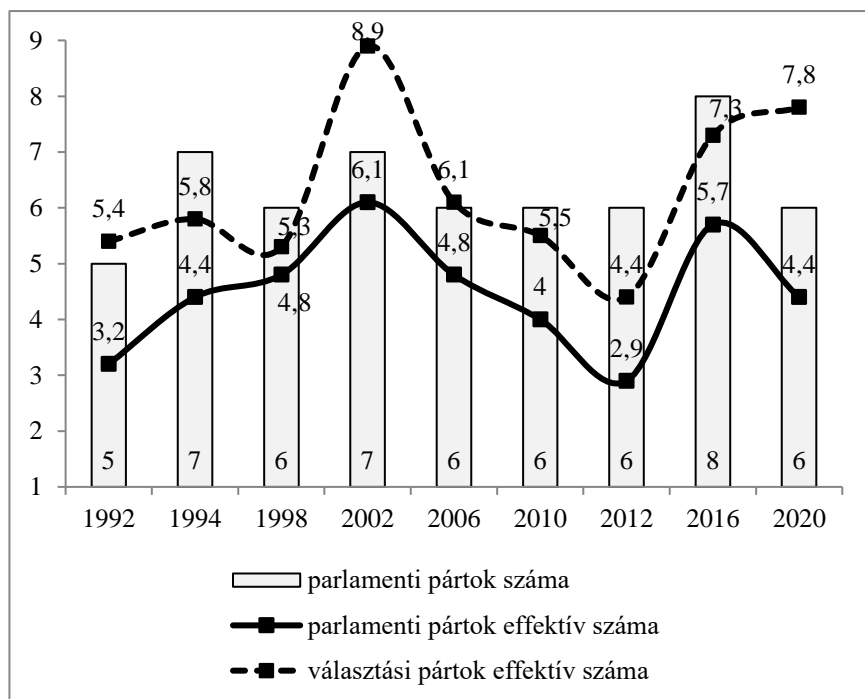
1. táblázat A 2020-as parlamenti választások eredménye

Forrás: saját összeállítás, ill. számítások a Szlovák Statisztikai Hivatal honlapja (<https://volbysr.sk/sk/index.html>) alapján

3.1. A választási eredmények a szlovák pártrendszer dinamikájának tükrében

A választási adatokat áttekintve elsőként arra kell rámutatni, hogy a Nemzeti Tanács megőrizte az elmúlt évtizedekben megszilárdult sokpárti jellegét, bár 2016-hoz képest ezúttal kettővel kevesebb, hat formáció jutott parlamenti képviselőhez, noha ez a hat formáció több pártot foglal magába. A (parlamenti) pártok száma mellett az is sokat elmond egy pártrendszeréről, hogy a szavazatok/mandátumok egy-két pártnál koncentrálnak, vagy éppen kiegyenlítettek az erőviszonyok. A pártrendszer koncentrációjára használt indikátorok közül a pártok effektív száma a legismertebb mutató: ez az érték nem pusztán a pártok tényleges számát tükrözi, hanem a pártok relatív méretét is figyelembe veszi.²⁰ Az 1. ábra egyrészt a parlamenti pártok tényleges számát mutatja meg, másrészt pedig a pártok effektív számának alakulásáról is képet ad (különválasztva a parlamentbe bejutó, illetve a választásokon induló pártok effektív számát).

²⁰ Maga a szám azt mutatja meg, hogy – hipotetikusan – hány azonos erősségű párt eredményezne ugyanolyan mértékű fragmentációt, mint amelyet az aktuális pártok eredményeznek. Amennyiben valamennyi párt pontosan egyforma erősségű, úgy a pártok effektív száma értelemszerűen megegyezik a pártok tényleges számával. L. Laakso, Markku – Taagepera, Rein: The “Effective” Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies*, Volume 12, Issue 1, 1979, 4.

1. ábra A pártrendszer koncentrációja Szlovákiában (1992–2020)

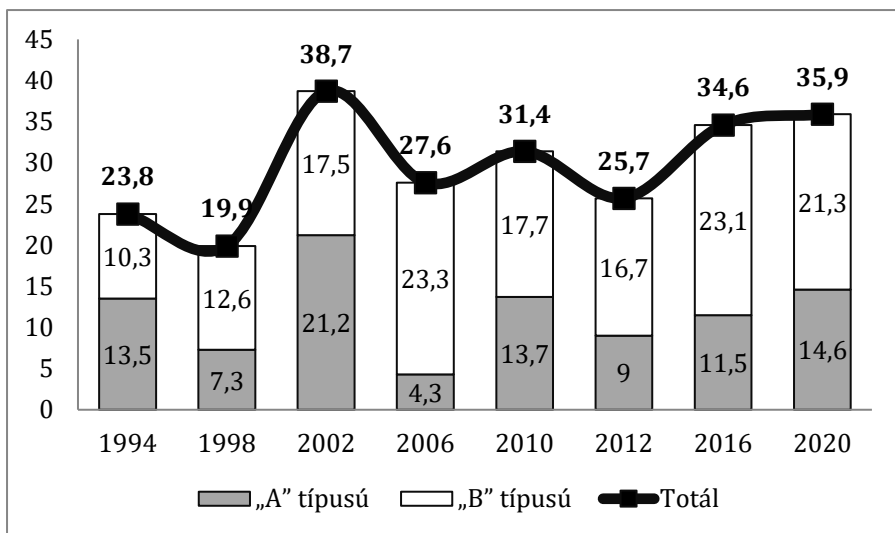
Forrás: saját számítások a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatal választási honlapja (<http://volby.statistics.sk/index-en.html>) alapján

Az már az 1990-es közepére-végére kirajzolódott, hogy a négy visegrádi állam közül Szlovákia rendelkezik a legfragmentáltabb pártrendszerrel. Nemcsak a parlamenti pártok száma volt magasabb, mint a másik három országban, hanem a mindenkor legerősebb párt/pártok is kisebb mandátumaránnyal rendelkezett/rendelkeztek. 2006-tól kezdődően viszont megindult egy koncentrációs tendencia, amely alapvetően a Smer erősödésével függött össze (a párt 2002-ről 2012-re több mint megháromszorozta a szavazatarányát). A 2012-es választások nyomán – a mandátumok alapján – számított 2,9-es érték már nem sokkal maradt el a magyar és főként a lengyel adatoktól. A 2016-os választás azonban ebből a szempontból is egy fordulópontot jelentett, ugyanis – mindenekelőtt a Smer markáns gyengülésének

következtében – a pártrendszer fragmentációja lényegében a 2002-es állapotokat ismételte azzal, hogy a parlamenti pártok száma minden korábbinál magasabbra szökött. 2020-ban „visszaállt” a hatpárti parlament, a mandátumarány alapján kalkulált koncentráció jelentősen csökkent, azonban a választásokon induló pártok relációjában emelkedett az indikátor értéke. Az 1. ábrán az is látható, hogy a legutóbbi választás során a pártok effektív számát jelző görbék igen messze kerültek egymástól, ami azzal magyarázható, hogy az „elveszett” – azaz a parlamenti küszöböt el nem érő pártokra leadott – szavazatok aránya példátlanul magas volt (28,4%), így az egyes pártok szavazat-, és mandátumaránya – egy arányos választási rendszerhez képest – szokatlan mértékben eltávolodott egymástól. Így például a győztes OLaNO a szavazatok negyedével több mint a mandátumok harmadát szerezte meg.

A választások értékelésének egy másik fontos indikátora a szavazatingadozásra fókuszál. Természetes jelenség, hogy két egymást követő választás között a választópolgárok egy része módosít a pártpreferenciáján. Egy adott választás karakteréről – és egyben a pártrendszer stabilitásáról – sokat elmond, hogy a választópolgárok mennyiben tartottak ki korábbi pártjuk mellett. A választói magatartás eme vetületének mérésére szolgál az ún. összevont választói illékonyosság, amely aggregálja a pártok szavazatarányában – a korábbi választásokhoz képest – bekövetkezett pozitív vagy negatív irányú változásokat, és ezzel azt mutatja meg, hogy a választók minimum mekkora hányada változtatta meg a preferenciáját a korábbi választásokhoz képest (2. ábra).²¹

²¹ Pedersen, Mogens N.: The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility. *European Journal of Political Research*, Volume 7, Issue 1, 1979, 1–26. A mutató kalkulálása során az összes, az adott és/vagy a megelőző választásokon induló párt esetén kiszámítjuk a szavazatarányok különbségének abszolút értékét, amely értékeket összeadjuk, majd az eredményt osztjuk kettővel (hiszen minden szavazatvándorlást kétszer vettünk figyelembe, ugyanis ami az egyik pártnál veszteség, az egy másiknál nyereség). Megjegyzendő, hogy az indikátor összevont jellege egyfajta „nettósítást” jelent, vagyis ha például két szavazó közül az egyik a SaS-ról váltott a Smerre, a másik pedig fordítva, az az indikátor értékét nem befolyásolja, hiszen a két váltás mintegy kiegyenlíti egymást.

2. ábra Választói illékonyság Szlovákiában (1994–2020)

Forrás: saját számítások a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatal választási honlapja (<http://volby.statistics.sk/index-en.html>) alapján

Az adatokból kitűnik, hogy Szlovákiában a választópolgárok – immár több mint két és fél évtizede – választásról választásra jelentős arányban módosítják pártpreferenciáikat, és így egyetlen választásról sem lehet elmondani, hogy lényegében a korábbi eredményeket „ismételte meg” (szemben például a magyarországi 2006-os, 2018-as vagy a lengyelországi 2019-es választásokkal).²²

Bár az összevont választói illékonyság könnyen interpretálható módon tükrözi a szavazatingadozás intenzitását, de az indikátor önmagában nem ad választ arra a kérdésre, hogy a szavazatok vándorlása a meglévő (a korábbi és az aktuális választásokon is induló) pártok között zajlott, vagy pedig a pártkínálatban beállt változások (korábbi pártok eltűnése, illetve új pártok megjelenése)

²²Összehasonlításként: 2018-ban Magyarországon 9,5, 2019-ben Lengyelországban pedig 10,3 volt ugyanez az érték, vagyis ezekről a választásokról elmondható, hogy a választópolgárok nagy arányban tartották ki a korábbi pártpreferenciájuk mellett. Csehországban a 2017-es választásokon viszont 34,2, ami szinte pontosan megegyezik a mostani szlovákiai adattal.

generálták a választói illékonyt. Ezt korrigálandó, az illékonyt mögött meghúzódó szavazatváltások két kategóriára bonthatóak, megkülönböztetve az ún. „A” és a „B” típusú illékonyt – előbbi a pártrendszerbe belépő és az onnan kilépő pártok által generált illékonyt jelenti (*volatility caused by 'A new party'*), míg a „B” típusú illékonyt a már létező pártok által előidézett illékonyra utal (*volatility 'Between existing parties'*).²³ Visszatérve a 2. ábrára, látható, hogy az egyes választások igen különböző képet mutattak abból a szempontból, hogy milyen tényezők generálták a választói illékonyt. Az ábrából az is kirajzolódik, hogy a szavazatingadozást az utóbbi öt választáson – különösen 2012–2020-ban – sokkal inkább a meglévő (tehát az előző és az aktuális választásokon is induló) pártok generálták, azaz ezen esetekben elsősorban nem arról volt szó, hogy a választópolgár a pártkínálatban beállt változások miatt változtatott a preferenciáján.

3.2. A pártok eredménye

OLaNO

A választásokat megnyerő párt elődjét, az Egyszerű Emberek (OL) nevű civil szervezetet a jelenlegi miniszterelnök, Igor Matovič hívta életre 2010-ben. Az alapvetően korrupcióellenes és anti-establishment profilú formáció négy alapítója a 2010-es választásokon még nem mérettette meg magát (civil szervezetként ezt nem is tehetné volna meg), viszont a SaS a négy alapítót – köztük Matovičot is – felvette a listájára, az utolsó négy helyet szánva nekik. A sikeres kampánynak és természetesen a preferenciális szavazatoknak köszönhetően azonban mind a négy jelöltből képviselő lett a SaS frakciójában, és így részesei lettek a választásokat megnyerő Smer ellenében felálló, Iveta Radičová vezette négypárti koalíciónak. Csakhogy az OL képviselői lényegében a kormány belső ellenzékeként politizáltak, kevés lojalitást tanúsítva a kabinet iránt. 2011 őszén a négy képviselő végül kilépett a SaS frakciójából, és Matovič rövidesen politikai mozgalommá alakította át a szerveződését (OLaNO), így megnyílt a

²³ Powell, Eleanor Neff – Tucker, Joshua A.: Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results and New Approaches. *British Journal of Political Science*, Volume 44, Issue 1, 2014. 123–147.

lehetőség az önálló választási indulásra.²⁴ 2012-ben 8,55%-os eredménnyel a harmadik legerősebb pártnak bizonyult, azonban a Smer abszolút többsége miatt a kormányra kerülés fel sem merülhetett. Négy évvel később a párt ismét a harmadik helyen végzett, már 11,03%-ra növelte szavazatarányát, azonban a Smerrel kizárt bármiféle együttműködést, így nem lett tagja a 2016-os koalíciónak.

Az OĽaNO ideológiai arculatának megrajzolása meglehetősen nehéz feladat, hiszen Matovič formációja nem illeszthető bele egyik hagyományos pártcsaládba sem, és maga a párt is tartózkodik a bal–jobb skálán történő önbesorolástól.²⁵ A pártprogramot és a nyilvános megszólalásokat alapul véve bal- és jobboldali, valamint liberális és konzervatív elemek is kimutathatók, így koherens alapállásról egyáltalán nem beszélhetünk. A pártot gyakran illetik a populista jelzővel is, tekintettel arra, hogy Matovič előszeretettel hivatkozik az (egyszerű) emberek akaratára, szembe állítva őket a romlott politikusokkal.

Az elemzések ugyanakkor leginkább a párt anti-establishment, protest-párti és elitellenes jellegét hangsúlyozzák, de egyfajta paradoxonként az OĽaNO egyben egy „pártellenes” párt is, ugyanis az önbesorolás mellett a hagyományos pártszerveződési formákat is tudatosan kerüli. Így legutóbbi nyilvános beszámolója alapján mindössze négy tagja van,²⁶ ráadásul a megalakulása óta szándékosan

²⁴ Szlovákiában csak a politikai pártok és a politikai mozgalmak állíthatnak listát a parlamenti választásokon. Bár a Vjt. 50. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy „*Jelöltlistát külön törvényi rendelkezés alapján bejegyzett politikai párt nyújthat be*”, azonban a politikai pártokról és mozgalmakról szóló 85/2005. sz. törvény (a továbbiakban Párttv.) 1. §-a lényegében összevonja ezt a két kategóriát. Mivel a politikai pártok és a politikai mozgalmak között nincs érdemi különbség, az OĽaNO *de jure* egy (politikai) mozgalom, *de facto* viszont egy párt.

²⁵ Az OĽaNO ideológiai arculatának bővebb elemzésére l. pl. Marušiak, Juraj: Political Entrepreneurs as a Challenge for the Party System in Slovakia. *Politologický časopis / Czech Journal of Political Science*, 2017/2. 191–193.; Gyárfášová, Oľga: The Fourth Generation: From Anti-Establishment to Anti-System Parties in Slovakia. *New Perspectives*, 2018/1. 119–212.

²⁶ A párt 2018-ra vonatkozó beszámolóját lásd: <http://www.registeruz.sk/cruz-public/domain/financialreport/attachment/7216779> (letöltés ideje: 2020. április 20.)

mellőzi a helyi szervezetek kiépítését is.²⁷ Matovič – hasonlóan például a cseh kormányfőhöz, Andrej Babišhoz – egy olyan „politikai vállalkozóként” írható le, aki a saját gazdasági és társadalmi tőkéjére támaszkodva, a hagyományos politikai szerveződési kereteket megkerülve, egy felülről kiépített és erősen centralizáltan működő mozgalom élén száll szembe a teljes „rég”, korruptnak és alkalmatlannak tartott politikai elittel.²⁸ Bár az OĽaNO uniós képviselője 2019-től az európai néppárti frakciójában ül (korábban az Európai Konzervatívok és Reformerek képviselőcsoportjához tartozott), maga a párt nem tagja egyik európai szintű pártnak sem.

Amint fentebb utaltam rá, az OĽaNO a választások előtti utolsó héten előzhette meg a Smert, ráadásul a ciklus nagy részében egyáltalán nem tűnt úgy, hogy Matovičiek esélyesek lehetnek a 2020-as győzelemre. A 2017. novemberi megyei (kerületi) választásokon csak a negyedikiek voltak a pártok rangsorában, majd az egy évvel későbbi helyhatósági választásokon – nyilvánvalóan nem függetlenül a helyi szervezetek és beágyazottság hiányától – még gyengébben szerepeltek. A 2019-es európai uniós választásokon csak a hatodik helyet érte el a párt, éppen megugorva az 5%-os küszöböt (5,25%). A gyenge választási eredmények mellett az OĽaNO-nak belső konfliktusokkal is szembe kellett néznie, amelyek leginkább a parlamenti frakció zsugorodásában öltöttek testet: az eredetileg 19 tagú frakció tagsága a ciklus végére a felére olvadt (egyedül 2019 júniusában öt képviselő távozott).²⁹

A párt nemcsak a kormánypártoktól (mindenekelőtt a Smertől) és a szélsőjobbtól (LSNS) határolta el élesen magát, hanem a rendkívül fragmentált ellenzéki blokkon belül is elzárkózott a többi – parlamentbe jutásra esélyes – párttal való együttműködéstől. Ezen stratégia jegyében Matovič – értelmetlennek tartva azt – nem

²⁷ A párt honlapja úgy fogalmaz, hogy „*az OĽaNO jelenleg aktívan építi a regionális és körzeti hálózatát*”. <https://www.obycajniludia.sk/kontakt/> (letöltés ideje: 2020. április 20.)

²⁸ Megjegyzendő, hogy ehhez nagyban hasonló a vezető cseh kormánypárt, az Elégedetlen Polgárok Akciója (ANO) krédója. Bővebben l. Horváth Attila: Egy mindenki ellen, mindenki egy ellen? A 2017-es parlamenti választások és a kormányalakítás kihívásai Csehországban. *Parlamenti Szemle*, 2018/1. 121–144.

²⁹ Remišová szakít az OĽaNO-val, öt képviselő hagyja faképnél Matovičot!, *Paraméter*, 2019. június 18., <https://parameter.sk/remisova-szakit-az-olano-val-ot-kepviselo-hagyja-fakepnel-matovicot> (letöltés ideje: 2020. április 27.)

csatlakozott a „mérsékelt” ellenzéki pártok által 2019 decemberében megkötött ún. meg nem támadási szerződéshez, amely keretében a négy aláíró párt (SaS, PS–Spolu, KDH, Za ľudí) egyrészt kizárta a Smerrel, az SNS-szel és az LSNS-szel való együttműködés, másrészt pedig a felek vállalták, hogy tartózkodnak egymás nyílt bírálatától a kampány során.³⁰ Az egyezményből való kimaradás lehetővé tette Matovič számára, hogy szabadabban, a potenciális szövetségeseit sem kímélve kampányoljon.

A fentiek alapján adott a kérdés: a gyenge ciklusközi választási eredmények, a belső feszültségek, az elméletileg szövetséges pártokkal való együttműködés kizárása dacára hogyan tudott nyerni az OĽaNO úgy, hogy 2020. január végén – tehát egy hónappal a parlamenti választások előtt! – is csak 9–12% körül mérték? Az erre irányuló célzott kutatások hiányában egyelőre csak valószínűsíthető, hogy a válasz az eredményes kampányhajrában rejlik. A párt ugrásszerű erősödése nagyjából egybeesett Matovič azon február eleji javaslatával, miszerint a jövőbeli kormány programjáról internetes szavazással szülessen meg a döntés. Ettől még az ellenzéki pártok is elhatárolódtak, azonban a szavazás az OĽaNO által megfogalmazott kérdésekkel elindult,³¹ nagy figyelmet keltve a kampány utolsó heteiben.³² A 11 kérdés mindegyikéről elmondható, hogy az igenlő válasz – nem meglepő módon – alapvetően egybeesik a társadalom igazságérzetével.³³ A párt számára az is komoly előnyt biztosított, hogy a Kuciak-nyomozás során a korábbinál is erősebben uralta a közbeszédet a korrupció – háttérbe szorítva többek között az oktatás és az egészségügy kérdését –, ugyanis ez a téma az OĽaNO számára „hazai pálya” volt. Az OĽaNO a kampány finisében – egyfajta hólabda-effektusként – többszázezer olyan szavazót vonzott

³⁰ Mesežnikov, Grigorij: Slovak elections 2020: unexpected implications of the expected victory. *Europe's Futures*, 2020

<https://www.europesfutures.eu/archive/slovak-elections-2020-unexpected-implications-of-the-expected-victory> (letöltés ideje: 2020. április 27.)

³¹ A kérdésekre lásd: <https://rozhodni.obycajniludia.sk/> (letöltés ideje: 2020. április 27.)

³² Matovič: Ha csak egy negyvenes Kotleba-szavazó jön el, ő fog dönteni, *Parameter*, 2020. február 7., <https://parameter.sk/matovic-ha-csak-egy-negyvenes-kotleba-szavazo-jon-el-o-fog-donteni> (letöltés ideje: 2020. április 27.)

³³ Így pl. „Egyetért azzal, hogy a politikusok vállaljanak anyagi felelősséget?”, illetve „Egyetért azzal, hogy legyen ingyenes az előjegyzés az orvoshoz?”

magához, akik korábban nem ezt a pártot támogatták. (Meglátásom szerint az OĽaNO melletti „utolsó pillanatos” döntésben szerepet játszhatott az is, hogy az utolsó publikus közvéleménykutatási adatok alapján öt-hat olyan ellenzéki párt is volt, amelyet a bejutási küszöb környékére mértek, így ezen utóbbi pártok szavazóinak egy része a „biztosat” választva az OĽaNO-ra voksolt.)

Smer

A jelenlegi parlamenti erők közül az 1999-ben alapított Smer tekint vissza a leghosszabb múltra. A párt 2002-ben még csak a harmadik helyen végzett, azonban 2006-tól kezdve 2016-tal bezárólag sorban négy parlamenti választáson aratott győzelmet, és 14 év alatt csak szűk két évre szorult ki a kormányzásból. A pályáját a szociális populizmus jegyében indító, majd a 2006-os kormányra kerülését követően a nacionalista-populista hangvételt fokozó párt³⁴ a Kuciakgyilkosság következtében lényegében a ciklus teljes második felében defenzívába szorult. Ugyanakkor a gyilkosság hatásait hiba lenne túlbecsülni, ugyanis – amint arra fentebb utaltam – a Smer támogatottsága nem esett vissza drámai mértékben (a közvéleménykutatók 5-6 százalékpontos csökkenést mértek). A helyzet sokkal inkább az, hogy Fico pártjának népszerűsége lényegében a ciklus legelejétől folyamatosan csökkent, valószínűleg nem függetlenül a különböző korrupciós botrányoktól. A kampány során a párt a 13. havi nyugdíj ötletével is előállt, valamint igyekezett kijátszani a migrációs kártyát is, azonban a támogatottságát érdemben már nem tudta növelni.³⁵ A Smer 18,29%-os eredménye azt jelenti, hogy ennél gyengébben csak 2002-ben, az első parlamenti választási megmérettetésen szerepelt a párt.

³⁴ A Smer nacionalista-populista agendájának áttekintésére lásd Mesežnikov, Grigorij: National populism in Slovakia: actors, issues, strategies. In: Mesežnikov, Grigorij – Gyárfášová, Oľga: *National populism in Slovakia*. Bratislava: Institute for Public Affairs, 2008. 12–32.

³⁵ Ogródnik, Łukasz: Slovak Parliamentary Elections. *The Polish Institute of International Affairs Bulletin*, No. 34 (1464), 28 February 2020

SR

A Boris Kollár üzletember és celebritás által 2015-ben alapított – pontosabban „felvásárolt”³⁶ – párt egy évvel később már 6,63%-os eredménnyel jutott be a Nemzeti Tanácsba, majd a mostani 8,24% a harmadik helyet jelentette a pártok sorrendjében. Az SR bizonyos jellemzőit tekintve hasonlóságot mutat az OĽaNO-val: ebben az esetben is az alapító személyes pártjáról van szó, amely elitellenes, populista és anti-establishment hangvételű, és tartózkodik az ideológiai önbesorolástól. Azonban az SR Matovič pártjához képest kulturális-ideológiai kérdésekben egyértelműen konzervatívabb, markánsan bevándorlásellenes és EU-szkeptikus.³⁷ Kollár pártja a 2016-os választásokon a fiatalok körében erősen felülreprezentált volt, illetve a női szavazók között jóval népszerűbb lett, mint a férfiak körében.³⁸

ĽSNS

Az OĽaNO-val és az SR-rel szemben a ĽSNS különösebb nehézségek nélkül kategorizálható párt, hiszen az önképe és a kommunikációja alapján is besorolható a szélsőjobboldali pártok családjába. A 2010-ben alapított párt a 2010-es és a 2012-es választásokon még 2% alatti eredményt ért el. Az első komoly sikert a 2013-as helyhatósági választás jelentette, amikor a párt vezetője, Marian Kotleba Besztercebánya megyében elnyerte a megyei elnöki tisztséget. A rasszista, xenofób, antiszemita, romaellenes, valamint radikálisan EU- és NATO-ellenes, gyakran neofasisztának/neonácinak is bélyegzett párt – amely a történelmi előképét a Jozef Tiso-féle, II. világháború alatti nácibarát szlovák bábállamban találta

³⁶ Szlovákiában a pártok bejegyzésének feltétele 10 ezer támogató aláírás [Párttv. 6. § (4) bekezdés a) pont], amelynek összegyűjtésére azonban nem lett volna idő, így Kollár egy kis inaktív pártot, a Szlovák Polgárok Pártját (SOS) átvéve és átnevezve hozta létre a saját formációját.

³⁷ Az OĽaNO ideológiai arculatának bővebb elemzésére l. pl. Marusiak, 2017. 193–194.; Školkay, Andrej – Žuborová, Viera: Populist Political Movement Sme rodina – Boris Kollár (We Are a Family – Boris Kollár). *Central European Political Studies*, 2019/4. 5–26.

³⁸ Školkay–Žuborová, 2019. 8.

meg³⁹ – a 2016-os választások negatív szenzációját szolgáltatta a 8,04%-os eredményével és a parlamenti bejutásával. (A többi politikai erőnek az LSNS-hez való viszonyulását ugyanakkor kiválóan illusztrálta az a tény, hogy a választásokat követően Kiska, az akkori államfő egyedül Kotlebát nem hívta meg a parlamenti pártok elnökei közül a kormányalakítási egyeztetésre.) 2020-ban ugyan minimális mértékben csökkent a szavazataránya (7,97%), azonban – a magasabb részvétel miatt – így is közel 20 ezerrel több szavazója volt Kotlebának, mint 2016-ban. Gyárfášová szerint amíg az OĽaNO és az SR pusztán egy elitellenes, anti-establishment karakterű formációnak tekinthető, addig az LSNS egy klasszikus rendszerellenes párt, amely a polgári demokrácia alapértékeit is tagadja, és egyúttal lényegében teljes izolációba van kényszerítve riválisai által.⁴⁰

PS–Spolu

A választások egyik legnagyobb vesztese a liberális szövetség volt, amely hiába bizonyult az ötödik legtámogatottabb erőnek, a választási koalíciókra érvényes 7%-os küszöb miatt – 924 szavazat híján – nem jutott be a parlamentbe. Azon túl, hogy mindkét pártot 2017-ben alapították, közös bennük a liberális-centrista orientáció és az EU-pártiság.⁴¹ A PS–Spolu kudarcra a választások egyik nagy meglepetése volt, hiszen a formáció 2019-ben két fontos győzelmet is aratott: előbb a PS jelölje nyerte meg az elnökválasztást, majd a két párt közös listája az EP-választásokon is az első helyet szerezte meg. A bukás annak fényében különösen meglepő, hogy a pártszövetséget fél évvel a választások előtt még 15% körül mérték. Az elemzések szerint a PS–Spolu kampánya elhalványult az OĽaNO offenzívája mellett, ráadásul kissé egyoldalú is volt, túlzottan nagy hangsúlyt helyezve az LSNS megállítására. További problémát jelentett, hogy ezúttal nem sikerült egy Čaputovához hasonló integratív arcot találni.⁴²

³⁹ Erről bővebben lásd: Harris, Erika: Nation before democracy? Placing the rise of the Slovak extreme right into context. *East European Politics*, Volume 35, Issue 4, 538–557.

⁴⁰ Gyárfášová, 2018. 128.

⁴¹ Baboš–Malová, 2018. 256–257.

⁴² A PS–SPOLU kudarcainak okairól lásd: Lucia Praus: Why Čaputová's former party did not make it to parliament. *The Slovak Spectator*, March 2, 2020.

SaS

A Smert követően a SaS rendelkezik a leghosszabb parlamenti múlttal, hiszen Richard Sulík pártja immár negyedik ciklusát kezdi meg a törvényhozásban. A pártot egyértelműen liberálisaként szokás leírni, azonban a neoliberais, markánsan piacpárti gazdaságpolitika a SaS-nál EU-szkeptikussággal és – az európai migrációs válság óta – bevándorlásellenességgel párosul.⁴³ Amint fentebb utaltam rá, a felmérések alapján a ciklus kb. első három évében a SaS volt a második legerősebb párt, azonban a párt belső konfliktusai és a PS–Spolu színre lépése alaposan visszavetették a párt támogatottságát.

Za Ľudí

Az egykori köztársasági elnök, Kiska által 2019 nyarán – röviddel az elnöki megbízatásának lejártá után – életre hívott konzervatív-liberális, EU-párti formáció is a „mérésékelt”, demokratikus ellenzéki táborot gyarapította. Az utolsó hónapokban a PS–Spolu-hoz hasonlóan a Za Ľudí is komoly visszaesést szenvedett el, hiszen a 2019 végén még 10% fölötti támogatottsága dacára éppen csak átlépte a parlamenti küszöböt.

3.3. A magyar pártok kudarca

Szlovákia azon országok közé tartozik, ahol a választási szabályozás semmilyen kedvezményben nem részesíti a területén élő kisebbségeket, azaz a magyar pártoknak ugyanolyan feltételekkel kell megküzdeniük a mandátumokért, mint szlovák riválsaiknak. Az 1990-es évek elején még több magyar párt is megmérgette magát a választásokon, viszont az 1998-as választások előtt az akkori kormányfő, Vladimír Mečiar kezdeményezésére úgy módosult a választási törvény,⁴⁴ hogy a releváns magyar formációk a parlamenti

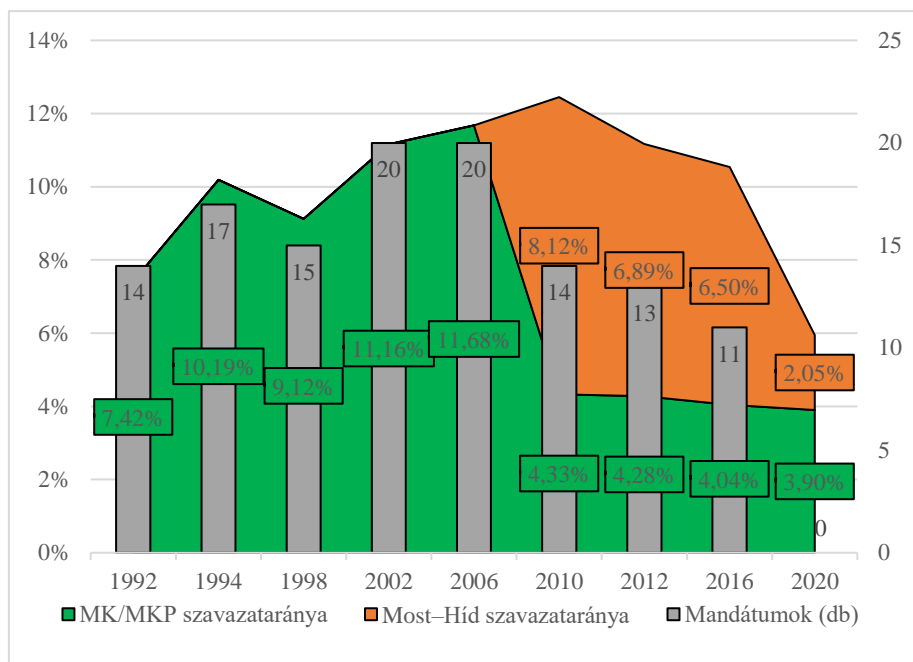
<https://spectator.sme.sk/c/22348379/ps-spolu-did-not-make-it-to-parliament.html?ref=av-right> (letöltés ideje: 2020. május 2.)

⁴³ Marušiak, 2017. 189–191.

⁴⁴ Az ellenzéki pártok esélyeinek gyengítése érdekében a választási koalíciókra megállapított küszöb jelentősen növekedett. Erről bővebben l. Lebovič, Peter: Political Aspects of the Election Law Amendments. In: Bútorá, Martin –

képviselő megőrzése végett kénytelenek voltak egyetlen pártba összeolvadni. Bár a Magyar Koalíció Pártja (MKP) 1998 májusában lényegében külső kényszer hatására alakult meg, innentől biztosítva volt, hogy szinte minden magyar szavazatot egyetlen párt gyűjtsön be. Az MKP az 1998–2006-as időszakban hozzávetőlegesen 9–11%-kal a negyedik legerősebb párt volt a parlamenti választásokon, azonban a 2009 júniusában megalakuló, a magyar–szlovák szembenálláson túllépni kívánó „vegyes” párt, a Most–Híd felborította az addigi status quo-t, ugyanis 2010-től a magyar szavazók immár két párt közül is választhatnak. A két magyar (kötődésű) párt szavazatarányait, valamint a „magyar” mandátumok számát a 3. ábra illusztrálja.

Mesežnikov, Grigorij – Bútorová, Zora – Fisher, Sharon (eds.): *The 1998 Parliamentary Elections and Democratic Rebirth in Slovakia*. Bratislava: Institute for Public Affairs, 1999.

3. ábra

A magyar (kötődésű) pártok szereplése a parlamenti választásokon⁴⁵
 Forrás: saját számítások a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatal választási honlapja (<http://volby.statistics.sk/index-en.html>) alapján

Amint az ábrából is kitűnik, a Most-Híd választási indulása már az első alkalommal (2010-ben) jelentősen átrendezte az erőviszonyokat, ugyanis az MKP támogatottsága drámaian visszaesett, ami a párt számára a parlamenti képviselet elvesztését is jelentette. Bár a Most-Híd a magyar szavazóknak értelemszerűen csak egy részét tudta elhódítani, viszont „etnikumközi” pártként képes volt a szlovák szavazókat is megszólítani. A 2016-os exit poll adatok alapján a Most-Híd szavazóinak 43,7%-a magyar nemzetiségű,

⁴⁵ 1992-re a közösen induló Együttélés és a Magyar Kereszténydemokrata Mozgalom eredményét tüntettem fel az ábrán.

53,8% pedig szlovák volt,⁴⁶ vagyis a vegyes pártként aposztrofált formáció a szavazóbázisát tekintve is valóban vegyes volt.

Az adatokból az is kiolvasható, hogy a két magyar (kötődésű) pártra leadott szavazatok aránya 2010-től folyamatosan csökkent, és mindkét párt választásról választásra gyengébb eredményt ért el, miközben a vizsgálatok alapján a két párt szavazótáborára közötti átjárás csak kismértékben volt kimutatható.⁴⁷

Valószínűleg nem függetlenül attól, hogy a Most–Híd pártot 2019 tavaszától egyre többször mérték 5% alá, 2019 júliusában *Közösen 2020* néven egy olyan civil kezdeményezés bontott zászlót, amelynek deklarált célja volt az, hogy a két pártot rábírja a közös indulásra 2020-ban, leszögezve egyúttal, hogy „*A jelenlegi kétpárti modell, sőt, annak további bővülése zsákutcának bizonyult*”.⁴⁸ A magyar pártok között megindultak a tárgyalások, és több fordulat után októberben egy előzetes egyezség született arról, hogy a közös listás indulás (választási koalíció) helyett az MKP, a Most–Híd, valamint egy harmadik kisebb párt, a Magyar Kereszténydemokrata Szövetség *de iure* létrehoz egy új ún. választási pártot (Régiók Pártja Híd MKP névvel), és így méretetik meg magukat a magyar erők a jövő évi választásokon.⁴⁹ (Ez a megoldás azzal az előnnyel is járt volna, hogy az új formációnak nem a választási koalíciókra érvényes 7%-os, hanem csak az 5%-os küszöböt kellett volna elérnie.) A megállapodásból azonban napokkal később kihátrált az MKP, így elmaradt a teljes körű magyar összefogás.⁵⁰ Az MKP ugyan két kisebb magyar párttal szövetkezve létrehozott egy választási pártot Magyar Közösségi Összefogás (MKÖ) néven, azonban a parlamentbe jutás

⁴⁶ Mózes Szabolcs: A 2016-os szlovákiai parlamenti választás exit polljának magyar eredményei. *Kisebbségi Szemle*, 2017/1. 84.

⁴⁷ Erről bővebben l. Harrach Gábor: Szavazói átjárás az MKP és a Most–Híd között. *Kisebbségi Szemle*, 2017/1. 59–78. A két párt közötti szembenállás és bizalmatlanság okairól l. Öllös László: A közös indulás. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2019/3. 107–113.

⁴⁸ A felhívás szövegére l. a *Közösen 2020* kezdeményezés honlapját: <https://kozosen2020.sk/> (letöltés ideje: 2020. május 11.)

⁴⁹ Megegyezett a Híd és az MKP: Együtt indulnak a választásokon, *Paraméter*, 2019. október 18., <https://parameter.sk/megegyezett-hid-es-az-mkp-egyutt-indulnak-valasztasokon> (letöltés ideje: 2020. május 4.)

⁵⁰ Czímer Gábor: Messze volt az összefogás, *Új Szó Online*, 2019. november 3., <https://ujso.com/kozelet/messze-volt-az-osszefogas> (letöltés ideje: 2020. május 4.)

ezúttal is elmaradt. A Most–Híd még messzebb volt a bejutástól; a Smerrel és az SNS-szel közös kormányzás következtében a korábbi szavazók több mint kétharmadát elvesztette Bugár Béla pártja, és a 2,05%-os eredmény egyben azt is jelenti, hogy a Most–Híd a jövőben nem lesz jogosult állami támogatásra.⁵¹

A két párt kudarca következtében tehát három évtized után nincs magyar (illetve részben magyar) párt a pozsonyi parlamentben. (Önmagát hangsúlyozottan magyar nemzetiségűnek tekintő képviselőből viszont három is van a Nemzeti Tanácsban, ők valamennyien az OLaNO frakciójában ülnek.)⁵² Bár – utólagos spekulációként – a számokból az is kiolvasható, hogy a magyar pártoknak a közös (választási koalíciós) indulás esetén sem lett volna meg a magasabb, 7%-os küszöb, azonban fel kell tenni azt a kérdést is, hogy az összefogás hiánya a magyar szavazók mekkora hányadát tántorította el attól, hogy egyik vagy másik magyar pártra adja le a szavazatát (figyelemmel arra is, hogy a közvéleménykutatások alapján jóval a választások előtt látható volt, hogy mind az MKÖ, mind pedig a Most–Híd bejutása nagyon bizonytalan). Egy 2019. júniusi felmérés azt mutatta, hogy a magyar összefogásra épülő politikai képviselet egyrészt növelné a szlovákiai magyarok választási hajlandóságát, másrészt növelné a magyar képviseletre szavazók számát is.⁵³

A 2020-as számokból az is kiderül, hogy a magyar (kötődésű) pártokra leadott szavazatok aránya drámaian zuhant 2016-ról 2020-ra, ami felvet egy újabb kérdést is, nevezetesen azt, hogy februárban milyen pártokra is szavaztak a magyar nemzetiségű választópolgárok? A választások napján készített exit poll felmérés azt mutatta, hogy a magyar szavazók mintegy 30%-a szlovák pártra szavazott (összevetésként: 2012-ben az exit pollok, illetve szakértői becslések alapján 15–20% lehetett ez az arány). A nem magyar pártra szavazók

⁵¹ A Vjt. 26. § (1) bekezdése értelmében a minimum 3%-ot elérő pártok jogosultak állami támogatásra.

⁵² A parlamentbe eredetileg csak egy magyar nemzetiségű képviselő (Grendel Gábor) jutott be, azonban a miniszteri és az államtitkári posztok kiosztását követően két további magyar nemzetiségű pótképviselő (Cseh Péter és ifj. Gyimesi György) is tagja lett a törvényhozásnak. *(Köszönöm, hogy ez utóbbi tényre az egyik anonim lektor felhívta a figyelmemet – a szerző.)*

⁵³ Lampl Zsuzsanna: A szlovákiai magyarok választási magatartásának tendenciái. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2019/3. 18.

körében az OĽaNO volt a legnépszerűbb (10,1%).⁵⁴ Ennek alátámasztására megvizsgáltam a magyar többségű városokban a két magyar párt és az OĽaNO szavazatarányának változását 2016-ról 2020-ra (2. táblázat).

	MKP/MKÖ	Most–Híd	OĽaNO
Bős	1,07	0,49	3,90
Gúta	0,92	0,33	6,11
Nagymegyer	1,19	0,45	3,29
Dunaszerdahely	1,04	0,46	3,78
Királyhelmec	0,88	0,79	4,44
Tiszacsernyő	0,86	0,88	4,37
Párkány	1,11	0,38	3,60
Nagykapos	0,88	0,78	3,77
Ipolyság	0,98	0,38	3,07
Tornalja	0,91	0,61	3,40
Somorja	0,93	0,48	3,05
Komárom	0,89	0,36	4,19
Fülek	0,83	0,81	3,03

2. táblázat Az MKP/MKÖ, a Most–Híd és az OĽaNO szavazatarányának változása a magyar többségű városokban 2016-ról 2020-ra (2016=1)

Forrás: saját számítások a Szlovák Köztársaság Statisztikai Hivatal választási honlapja (<http://volby.statistics.sk/index-en.html>) alapján

A számok azt mutatják, hogy az OĽaNO minimum megháromszorozta a támogatottságát ezekben a városokban, miközben országos szinten csak alig több mint kétszeresére nőtt a párt szavazataránya. Bár a pártok közötti szavazatvándorlásra fókuszáló, a szavazók megkérdezésén alapuló retrospektív felmérések egyelőre nem készültek, a fentiek alapján legalábbis valószínűsíthető, hogy a Most–Híd 2016-os szavazóinak egy jelentős része ezúttal az OĽaNO-t támogatta. A magyar pártok kudarcához ugyanakkor az is hozzá-

⁵⁴ Czímer Gábor: Így szavaztak a magyarok a választáson, *Új Szó Online*, 2020. március 4., <https://ujso.com/kozelet/igy-szavaztak-a-magyarok-a-valasztason> (letöltés ideje: 2020. május 5.)

tartozik, hogy a magyarok szavazási hajlandósága és a részvételi aránya eleve csökkenő tendenciát mutatott az elmúlt évtizedben.⁵⁵

4. A kormányalakítás és a „főlős többségi” koalíció

Az természetesen már jóval a választások előtt nyilvánvaló volt, hogy – figyelemmel a közvéleménykutatási adatokra – a többségi kormányhoz koalícióra – mégpedig legalább hárompártira – lesz szükség. A szóba jöhető koalíciós variációk számát csökkentette, hogy az OĽaNO kizárta az együttműködést a Smerrel, ahogyan Kotleba pártjával is. Innentől pusztán az volt a kérdés, hogy a fennmaradó három párt (SR, SaS, Za Ľudí) közül melyekkel kezdi meg az OĽaNO a tárgyalásokat. Utóbbiak közül bármely kettő bevonása biztosította volna a parlamenti többséget, azonban Matovič már röviddel a választások után világossá tette, hogy alkotmányozó többséget kíván maga mögött tudni (Szlovákiában ehhez 90 mandátum szükséges), amihez viszont négypárti koalíció kellett. Ennek megfelelően mindhárom párttal megindultak a koalíciós tárgyalások, amelyek aztán meglehetősen rövid idő alatt lezajlottak, és március 13-án hivatalosan is bejelentették az OĽaNO–SR–SaS–Za Ľudí négyes koalíciót, amely összesen 95 mandátummal rendelkezik a 150 fős törvényhozásban. Az OĽaNO a miniszterelnöki poszt mellett hét, az SR és a SAS három-három, a Za Ľudí pedig két tárcát kapott. A köztársasági elnök március 21-én nevezte ki a kormányt, majd április 30-án a Nemzeti Tanács is bizalmat szavazott a kabinetnek.

Szlovákiában nemcsak a koalícióknak, hanem a négyes koalícióknak is hagyománya van, ugyanis Matovič kormánya az ötödik olyan kabinet, amelyet négy párt alkot.⁵⁶ Politikatudományi szempontból a most hivatalba lépett kabinet ún. főlős többségi koalíciónak tekinthető, ugyanis – amint fentebb utaltam rá – négy helyett három pártból is össze lehetett volna állítani egy többségi kormányt. Korábban eddig egyetlen alkalommal fordult elő hasonló koalíció, Dzurinda első, 1998-ban megalakult kormánya szintén

⁵⁵ Lampl. 2019. 4–7.; Harrach Gábor – Rákóczi Krisztián: *Külön utakon. Adalékok a felvidéki magyarság 2009 utáni politikatörténetéhez*. Budapest: L'Harmattan – Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 2017. 132.

⁵⁶ Dzurinda első (1998) és második (2002) kormánya is négypárti koalíció volt, ahogyan Radičová (2010) és Fico harmadik kormánya (2016) is.

tartalmazott egy „potyautas” pártot. Ehelyütt érdemes feltenni a kérdést, hogy vajon mi a racionalitása annak, hogy egy kormány több pártból áll, mint amennyi szükséges volna a parlamenti többséghez? A fölös többségi koalíciók elleni elméleti megfontolások egyrészt azon alapulnak, hogy több párt esetén a „zsákmányt” (ez alatt főként a különböző politikai/közjogi pozíciókat értve) is értelemszerűen többfelé kell szétosztani; másrészt pedig minél több párt alkotja a koalíciót, annál nagyobb lehet a kormánypártok közötti konfliktus esélye – különösen az ideológiailag heterogén koalíciók esetén. A fölös többségi koalíció mellett ugyanakkor praktikus érvek is szólnak. Egyrészt ez a megoldás mindig jelent egyfajta „biztosítékot” a kormány(fő) számára, hiszen egy (kisebb) koalíciós társ kiválása esetén is biztosítható a kormány parlamenti többsége – ez pedig egyben a koalíciós pártok zsarolási potenciálját is csökkenti.⁵⁷ Másrészt az is kézenfekvő, hogy amennyiben a „fölös többség” biztosítja a minősített (alkotmányozó) többséget, úgy az új kormány mozgásteret megnő. Ezek alapján érdemes összevetni egymással a már említett, 1998–2002 között működő első Dzurinda-kormányt, valamint a jelenlegi kabinetet.⁵⁸ Ami az ideológiai heterogenitást illeti, mindkét kormányról elmondható, hogy egymástól jelentősen különböző profilú és előéletű pártok alkották, illetve alkotják. Az 1998-as koalícióban – Mečiar kiszorítása érdekében – a kereszténydemokraták, a posztkommunisták, a magyarok, a zöldek és a liberálisok is képesek voltak egymással együtt kormányozni.⁵⁹ A kormányalakítás során Dzurinda célja kifejezetten az volt, hogy kabinetje minősített többséggel bírjon a Nemzeti Tanácsban annak érdekében, hogy „mečiarizmus” hagyatékát felszámolhassa.⁶⁰

⁵⁷ Luebbert, Gregory M.: *Comparative democracy: Policy making and government coalitions in Europe and Israel*. New York: Columbia University Press, 1986. 79.

⁵⁸ Hasonló érvelésre l. Mesežnikov, 2020.

⁵⁹ A kormány megalakulásának körülményeire és a koalíciós motivációk bemutatására l. Pridham, Geoffrey: *Coalition Behaviour in New Democracies of Central and Eastern Europe: The Case of Slovakia*. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 18:2, 2002, 75–102.

⁶⁰ Erről bővebben l. Bútorá, Martin – Mesežnikov, Grigorij – Bútorová, Zora: *Introduction: Overcoming Illiberalism – Slovakia’s 1998 Elections*. In: Bútorá, Martin – Mesežnikov, Grigorij – Bútorová, Zora – Fisher, Sharon (eds.): *The 1998 Parliamentary Elections and Democratic Rebirth in Slovakia*. Bratislava: Institute for Public Affairs, 1999.

Még ha a Matovič-kormány az ideológiai heterogenitás szempontjából nem is éri el az 1998-as koalíció sokszínűségét, ezúttal is nagyon különböző profilú pártoknak kell közösen kormányoznia. A gazdaságpolitikát tekintve élesen szemben áll egymással a SaS fiskális konzervativizmusa, valamint az SR (és részben az OĽaNO) gazdaságpolitikai populizmusa, de ezen két párt a kulturális-ideológiai kérdésekben is nagyon különböző alapállással bír. A külpolitika terén az egyik oldalon a SaS és az SR euroszeptikussága áll, a másikon pedig a Za ľudí euroatlanti elköteleződése és EU-pártisága (ebből a szempontból Matovič valahol középben van).

5. Összegzés: a régi pártok hanyatlása és a négyparti koalíció esélyei

Szlovákiáról már a 2016-os választást követően – a Kereszténydemokrata Mozgalomnak (KDH) a Nemzeti Tanácsból való kiesése nyomán – elmondható volt, hogy immár nem létezik olyan párt, amely 1992 óta folyamatos parlamenti képviselttel rendelkezik. A 2020. februári választásokon tovább folytatódott a parlamenti pártok lecserélődése, és a „régik” pártok közül egyedül az 1999-es alapítású Smer maradt meg hírhírnöknek a törvényhozásban. 2020-ban a szavazatok mintegy 70%-át, a mandátumoknak pedig közel 75%-át olyan pártok szereztek meg, amelyek legfeljebb alig 10-11 éves múltra tekintenek vissza. Az is beszédes tény, hogy a jelenlegi négy kormánypárt mindegyike az elmúlt 10-11 év „terméke”, és „átlagéletkoruk” is alig 6 év. Kiemelendő, hogy már a 2016-os választásokat megelőzően kirajzolódott egy erős törésvonal a „sztenderd” és a „nem sztenderd” pártok között, és az egyes formációk tudatosan használták az előbbi címkéket az ellenfeleik megbélyegzésére.⁶¹ A 2020. februári választás a „sztenderd” pártok további visszaszorulását hozták, hiszen a régi pártok közül a Smer nagyot gyengült, az SNS kiesett, a KDH pedig nem került vissza a parlamentbe, ahogyan az MKP sem.

Mesežnikov a választások értékelése során arra is rámutatott, hogy a szociálliberális, a mérsékelt kereszténydemokrata, valamint a magyar szavazók képviseletének hiánya (a választópolgárok kb. 20%-áról van szó) nagyobb teret engedhet a populisták-konzervatív,

⁶¹ Marušiak, 2017. 194–195.

valamint a nacionalista erőknek a kormányoldalon. Pesszimizmusának hangot adva úgy vélekedik, hogy a PS–Spolu kudarca, illetve a SaS és a Za ľudí vártnál gyengébb eredménye csökkenti a modern és innovatív reformok esélyét a kormányzati politikában.⁶²

Ami a kormány esélyeit illeti, egyrészt kétséges, hogy a koalíciós pártok hosszabb távon mennyiben lesznek kompatibilisek egymással, másrészt pedig egyes elemzések azt is kérdésesnek tartják, hogy az OĽaNO mennyiben lesz képes megőrizni a belső kohézióját, értve ez alatt főként a frakciófegyelmet.⁶³ A párt képviselőcsoportja meglehetősen heterogén: katolikus konzervatív képviselők éppen úgy megtalálhatóak benne, mint a liberális aktivisták, ráadásul maga az OĽaNO is több mikropártot foglal magába.⁶⁴ Ugyanakkor a koalíció 19 mandátumnyi „tartalékkal” rendelkezik a parlamentben, tehát elvileg még ennyi képviselő kiválása is biztosítaná a többséget Matovič számára. A 2020. áprilisi felmérések szerint a választók mindenesetre szkeptikusak a kormány élettartamát illetően, ugyanis csak a megkérdezettek 38,1%-a vélte úgy, hogy a négypárti koalíció kitölti négyéves mandátumát.⁶⁵

Végezetül a magyarok parlamenti képviseletével kapcsolatban alapvetően két forgatókönyv vázolható fel. Egyrészt lehetséges, hogy a magyar képviselők hiánya csak egy átmeneti állapot, és a következő választások után ismét lesz magyar párt a törvényhozásban. Ehhez azonban – az elmúlt évtized fejleményei alapján – minden bizonnyal arra lesz szükség, hogy az összes magyar formáció egyesüljön, vagy legalábbis – elkerülendő a magasabb, 7%-os küszöböt – egy választási párt keretében induljon. A másik lehetőség a magyar erők tartós kiszorulása a parlamentből. Amennyiben a magyar kisebbség számára a nemzeti identitás fontossága a jövőben is csökkenni fog, és ezzel

⁶² Mesežnikov, 2020.

⁶³ Gosling, Tim: Can Slovakia's Incoming Government Tackle an Entrenched 'Mafia State'? *World Politics Review*, March 17, 2020, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28607/after-winning-the-slovakia-elections-can-the-olano-party-enact-real-change> (letöltés ideje: 2020. május 10.)

⁶⁴ Ilyen pl. az Új Többség (NOVA) nevű párt, amelynek két jelöltje (köztük a már említett Grendel Gábor) is bejutott a parlamentbe az OĽaNO listájáról.

⁶⁵ Az emberek egyharmada szerint egy évig bírja ki a Matovič-kormány, *Új Szó Online*, 2020. május 10., <https://uj szo.com/kozelet/az-emberek-egyharmada-szerint-egy-evig-birja-ki-a-matovic-kormany> (letöltés ideje: 2020. május 12.)

párhuzamosan a szlovák pártok is aktívan nyitnak a magyar szavazók felé, és további gesztusokat tesznek irányukba – itt jegyzendő meg, hogy például a PS–Spolu magyar platformot is létrehozott –, úgy reális esély van arra is, hogy a jövőben a magyar párt(ok) a megyei és helyi képviselői szervezetekbe szorulnak vissza.

Felhasznált irodalom

- Baboš, Pavol – Malová, Darina: Slovakia. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 2017. 56. 237–244. doi: 10.1111/2047-8852.12168
- Baboš, Pavol – Malová, Darina: Slovakia: Political development and data for 2017. *European Journal of Political Research Political Data Yearbook*, 2018. 57. 255–261. doi: 10.1111/2047-8852.12207
- Bilčík, Vladimír: The Slovak EU Council Presidency: In Defence of Post-Brexit EU. *Journal of Common Market Studies*, Volume 55, Issue S1, 2017. 64–72. doi: 10.1111/jcms.12619
- Bútorá, Martin – Mesežnikov, Grigorij – Bútorová, Zora: Introduction: Overcoming Illiberalism – Slovakia’s 1998 Elections. In: Bútorá, Martin – Mesežnikov, Grigorij – Bútorová, Zora – Fisher, Sharon (eds.): *The 1998 Parliamentary Elections and Democratic Rebirth in Slovakia*. Bratislava: Institute for Public Affairs, 1999.
- Gosling, Tim: Can Slovakia’s Incoming Government Tackle an Entrenched ‘Mafia State’? *World Politics Review*, March 17, 2020, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/28607/after-winning-the-slovakia-elections-can-the-olano-party-enact-real-change> (letöltés ideje: 2020. május 10.)
- Gyárfášová, Oľga: The Fourth Generation: From Anti-Establishment to Anti-System Parties in Slovakia. *New Perspectives*, 2018/1. 109–133. doi: 10.1177/2336825X1802600111

- Harrach Gábor – Rákóczi Krisztián: *Külön utakon. Adalékok a felvidéki magyarság 2009 utáni politikatörténetéhez*. Budapest: L'Harmattan – Nemzetpolitikai Kutatóintézet, 2017.
- Harrach Gábor: Szavazói átjárás az MKP és a Most–Híd között. *Kisebbségi Szemle*, 2017/1. 59–78.
- Harris, Erika: Nation before democracy? Placing the rise of the Slovak extreme right into context. *East European Politics*, Volume 35, Issue 4, 538–557. doi: 10.1080/21599165.2019.1667770
- Horváth Attila: Egy mindenki ellen, mindenki egy ellen? A 2017-es parlamenti választások és a kormányalakítás kihívásai Csehországban. *Parlamenti Szemle*, 2018/1. 121–144.
- Horváth Attila: *Zárt vagy nyitott? A pártok versenyének struktúrája a visegrádi államokban (1990–2015)* (PhD értekezés). ELTE Politikatudományi Doktori Iskola, 2017.
<https://edit.elte.hu/xmlui/handle/10831/35174> (letöltés ideje: 2020. április 17.)
- Laakso, Markku – Taagepera, Rein: The “Effective” Number of Parties: A Measure with Application to West Europe. *Comparative Political Studies*, Volume 12, Issue 1, 1979, 3–27. doi: 10.1177/001041407901200101
- Lampl Zsuzsanna: A szlovákiai magyarok választási magatartásának tendenciái. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2019/3. 3–18.
- Lebovič, Peter: Political Aspects of the Election Law Amendments. In: Bútorá, Martin –Mesežnikov, Grigorij –Bútorová, Zora – Fisher, Sharon (eds.): *The 1998 Parliamentary Elections and Democratic Rebirth in Slovakia*. Bratislava: Institute for Public Affairs, 1999.
- Lijphart, Arend: The Political Consequences of Electoral Laws, 1945–85. *The American Political Science Review*, Volume 84, Issue 2, 1990, 481–496. doi: 10.2307/1963530
- Lucia Praus: Why Čaputová's former party did not make it to parliament, *The Slovak Spectator*, March 2, 2020, <https://spectator.sme.sk/c/22348379/ps-spolu-did-not-make-it-to-parliament.html?ref=av-right> (letöltés ideje: 2020. május 2.)

- Luebbert, Gregory M.: *Comparative democracy: Policy making and government coalitions in Europe and Israel*. New York: Columbia University Press, 1986.
- Marušiák, Juraj: Political Entrepreneurs as a Challenge for the Party System in Slovakia. *Politologický časopis / Czech Journal of Political Science*, 2017/2. 179–200. doi: 10.5817/PC2017-2-179
- Mesežnikov, Grigorij: National populism in Slovakia: actors, issues, strategies. In: Mesežnikov, Grigorij – Gyárfášová, Oľga: *National populism in Slovakia*. Bratislava: Institute for Public Affairs, 2008.
- Mesežnikov, Grigorij: Slovak elections 2020: unexpected implications of the expected victory. *Europe's Futures*, <https://www.europesfutures.eu/archive/slovak-elections-2020-unexpected-implications-of-the-expected-victory> (letöltés ideje: 2020. április 27.)
- Mózes Szabolcs: A 2016-os szlovákiai parlamenti választás exit polljának magyar eredményei. *Kisebbségi Szemle*, 2017/1. 79–95.
- Mózes Szabolcs: A meglepetések éjszakája – A 2017-es szlovákiai megyei választások. *Kisebbségi Szemle*, 2017/4. 49–68.
- Ogrodnik, Łukasz: Slovak Parliamentary Elections. *The Polish Institute of International Affairs Bulletin*, No. 34 (1464), 28 February 2020.
- Öllös László: A közös indulás. *Fórum Társadalomtudományi Szemle*, 2019/3. 107–113.
- Pedersen, Mogens N.: The Dynamics of European Party Systems: Changing Patterns of Electoral Volatility. *European Journal of Political Research*, Volume 7, Issue 1, 1979, 1–26. doi: 10.1111/j.1475-6765.1979.tb01267.x
- Powell, Eleanor Neff – Tucker, Joshua A.: Revisiting Electoral Volatility in Post-Communist Countries: New Data, New Results and New Approaches. *British Journal of Political Science*, Volume 44, Issue 1, 2014. 123–147. doi: 10.1017/S0007123412000531

Pridham, Geoffrey: Coalition Behaviour in New Democracies of Central and Eastern Europe: The Case of Slovakia. *Journal of Communist Studies and Transition Politics*, 18:2, 2002, 75–102. doi: 10.1080/714003597

Rákóczi Krisztián: Szlovákiai önkormányzati választások. Taroltak a függetlenek, várakozáson felüli eredményt értek el a magyar indulók. *Kisebbségi Szemle*, 2018/4. 77–91.

Školkaý, Andrej – Žúborová, Viera: Populist Political Movement Sme rodina – Boris Kollár (We Are a Family – Boris Kollár). *Central European Political Studies*, 2019/4. 5–26. doi: 10.14746/spp.2019.4.1